

складних ситуаціях, а насамперед на запобігання загрозливим явищам, тобто на моніторинг стану установи, проведення діагностики її мікро- та макросередовища для виявлення чинників, які призводять до розвитку кризових ситуацій.

Управління діяльністю бібліотеки у стані нерівноваги та дисбалансу потребує від керівників засвоєння практичних навичок прогнозування й виявлення криз, усунення їх негативних наслідків, вміння антикризового проектування тощо.

Проведене дослідження не вичерпує повністю проблем антикризового управління бібліотекою, а отже *перспективними* напрямками подальших розвідок є узагальнення досвіду антикризового менеджменту організації.

Список використаної літератури

1. Авдошина З. А. Антикризисное управление: сущность, диагностика, методики / З. А. Авдошина. — Режим доступа: http://www.cfin.ru/management/antirecessionary_management.shtml. — Загл. с экрана.
2. Вахнован В. Ю. Концептуальна модель соціологічного моніторингу якості бібліотечних послуг / В. Ю. Вахнован // Вісн. Харк. держ. акад. культури. — 2011. — Вип. 32. — С. 238—245.
3. Давидова І. О. Управління системними трансформаціями бібліотек: до питання наукової організації управління / І. О. Давидова // Вісн. Харк. держ. акад. культури. — 2014. — Вип. 45. — С. 78—84.

УДК 31:02](477)

Леся Туровська,
молодий науковий співробітник НБУВ

Аспекти становлення та розвитку вітчизняної бібліотечної статистики

Висвітлено основні етапи розвитку вітчизняної бібліотечної статистики; визначено параметри оцінювання бібліотечної діяльності; проаналізовано зміни у бібліотечній політиці.

Ключові слова: бібліотечна статистика, міжнародна стандартизація, наукове забезпечення статистики бібліотечних процесів, новітні тенденції бібліотечної діяльності

Сукупність облікових операцій за результатами аналізу форм і методів бібліотечної роботи становить наріжний напрям бібліотекознавства — бібліотечну статистику. Це містке поняття охоплює і дані кількісних вимірювань бібліотечних параметрів та процесів, і наукову дисципліну, яка використовує кількісні показники для пізнання закономірностей розвитку бібліотечної справи, і практику статистичних спостережень, збирання та опрацювання кількісних даних.

Статистика досліджує кількісний бік бібліотечної роботи (облік користувачів, комплектування фондів, бібліотечно-інформаційне обслуговування, довідково-

4. Майборода О. Є. Управління ефективністю як складова антикризова діяльність на підприємстві / О. Є. Майборода // Фінанс.-кредит. діяльність: проблеми теорії та практики. — 2013. — Вип. 2. — С. 213—218.
5. Ткаченко Т. П. Управління якістю бібліотечних послуг: огляд зарубіжних публікацій // Вісн. Харк. держ. акад. культури. — 2012. — Вип. 35. — С. 78—84.
6. Хазар Хамад Хусейн. Система проектного менеджменту в антикризовій політиці підприємства / Хусейн Хамад Хазар // Вісн. соці.-економіч. досліджень. — 2014. — Вип. 3. — С. 179—184.
7. Шибанова-Роєнко О. Проблемні доміанти публічного управління в аспектах антикризового знання / О. Шибанова-Роєнко, С. Котов-Дарті // Публічне управління: теорія та практика. — 2013. — Спец. вип. — С. 71—79.

Рассмотрены аспекты антикризисного управления библиотекой, сущность которого состоит не только в проведении соответствующих мероприятий в случае кризисной ситуации, а и в контроле возможности появления ее признаков в условиях стабильной деятельности.

Aspects are considered anticrisis library management, essence of which consists not only of leadthrough of the proper measures in the case of crisis situation, and and in control of possibility of appearance of its signs in the conditions of stable activity.

Надійшла до редакції 1 квітня 2019 року

бібліографічна робота тощо) в нерозривному зв'язку з її якісним змістом у конкретних умовах. Наукове забезпечення статистики бібліотечних процесів сприяє вдосконаленню обслуговування користувачів і роботи установи загалом.

Вітчизняна бібліотечна статистика сформувалася понад століття тому. Вирішальне значення для її становлення мав Перший загальноземський з'їзд зі статистики народної освіти (Харків, червень 1913 р.), на якому було визначено нагальні завдання:

- введення уніфікованої форми звітів;
- ведення щоденного обліку;

- надання річних звітів;
- розроблення попередньої форми бланку річного звіту;
- з'ясування поточних питань бібліотечної статистики.

На з'їзді також було порушено питання про потребу проведення бібліотечного перепису [6].

У 1920—1930-х рр. поступово формувалася система державної бібліотечної статистики: фахівці стали використовувати загальноприйняті форми, методи та бланки статистичного спостереження, проводити переписи, вивчати одиниці обліку.

Під час Другої світової війни бібліотечна статистика підпорядковувала свої функції розв'язанню завдань воєнного часу. Основним способом отримання статистичних даних були термінові переписи обладнання, матеріалів, палива, кадрів, окремих груп фахівців, будівель і приміщень; упродовж 1941—1947 рр. їх було проведено 147.

У період 1950—1960-х рр. сформовано систему відомчої та державної бібліотечної статистики. До арсеналу методів збирання, опрацювання, аналізу та публікації інформації додано галузеві статистичні спостереження: перепис, облік (регулярний чи одноразовий), переоцінювання фондів, а також моніторинги (спеціально організовані систематичні спостереження), завдяки яким визначали роль бібліотеки у житті суспільства [1].

Ці напрацювання було використано під час розроблення "Положення про бібліотечну справу в СРСР", затвердженого 13 березня 1984 р. [8] та проекту Концепції розвитку бібліотечної справи у СРСР у 1987—1989 рр. [2]. Зазначені документи всебічно регулювали діяльність вітчизняних бібліотек і визначили їхню роль як ідеологічних, культурно-просвітницьких і науково-інформаційних установ [5].

Водночас було ухвалено низку міжнародних документів. Зокрема, 13 листопада 1970 р. на 16-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО у Парижі прийнято Рекомендацію "Про міжнародну стандартизацію бібліотечної статистики", автори якої пропонували використовувати наведені в документі класифікацію бібліотек і форми подання статистичних даних [7].

У серпні 2008 р. на конференції Секції Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА) в Монреалі її президент К. Люкс виступила з ініціативою ухвалити Маніфест про бібліотечну статистику, затверджений Правлінням Федерації 9 квітня 2010 р. [4].

Донедавна у більшості вітчизняних бібліотек застосовували системи показників, розроблені ще до 1990-х рр. Параметри оцінювання діяльності зводилися до визначення кількості користувачів, відвідувань і книговидач. В умовах командно-адміністративної системи бібліотеки орієнтувалися на досягнення показників, встановлених вищими управлінськими структурами, й намагалися забезпечити вимоги центральних органів статистичного обліку та контролю за виконанням плану. Бракувало науково обґрунтованої системи показників, методики статистичної роботи,

навіть аналітичну функцію здійснювала не бібліотека, а методичний центр, який групував звітні дані та передавав "нагору". Такий підхід зрештою призвів до того, що бібліотечна статистика відійшла на другий план, а з розвитком менеджменту й маркетингу взагалі стала архаїчним явищем.

Проте наприкінці 1980-х рр., як зауважує І. Макарова, статистика бібліотечної роботи отримала новий імпульс розвитку, було переосмислено її значення, роль і зміст. Водночас постали проблеми методологічного та організаційного характеру: неповнота й недостовірність статистики, її недосконалість у реалізації бібліотечних функцій обліку та планування, відрив від базових положень статистичної науки, недостатня увага до статистичної підготовки бібліотечних кадрів [3].

Від 1990-х рр., завдяки стрімкому розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, відбулися кардинальні зміни в бібліотечній політиці. Паралельно з традиційними створено зони для роботи з цифровими ресурсами; карткові каталоги доповнено електронними; комп'ютеризовано основні бібліотечні процеси; відповідно до зростання інформаційних потреб користувачів розширився асортимент послуг. Оскільки змінився контингент читачів, а отже, і обов'язки бібліотечних працівників та обсяг робіт, нагальною стала потреба організації статистичного обліку показників нових бібліотечних напрямів: записів, представлених в електронних каталогах, локальних базах даних, автоматизованій інформаційно-бібліотечній системі тощо. Натомість звітні показники стандартного типу втратили актуальність.

Прогресивним явищем останніх десятиріч стало усвідомлення бібліотечною спільнотою значення статистики як найважливішого інформаційного ресурсу успішної діяльності. До того ж бібліотечний менеджмент і маркетинг, навіть у своїх інноваційних напрямках, спираються саме на статистику, яка з формально знеособленої трансформувалася у престижний вид бібліотечної роботи та стала дієвим інструментом аналізу стану бібліотечної галузі.

Процес інтеграції вітчизняних бібліотек у світовий інформаційний простір зумовлює потребу налагодження широкіх зв'язків зі світовими бібліотечними статистичними організаціями, проведення міжнародних статистичних досліджень на підґрунті єдиної, узгодженої методології. У цьому контексті однією з новітніх тенденцій діяльності вітчизняних бібліотек є гармонізація системи бібліотечної статистики, орієнтованої на міжнародні стандарти.

Список використаної літератури

1. *История библиотечной статистики / Справочник руководителя учреждения культуры.* — Ставрополь, 2007. — № 1. — С. 54—55.
2. *Лапичкова В. П.* Библиотечная статистика. Статистический отчет как показатель эффективности услуг библиотеки / В. П. Лапичкова. — Режим доступа: http://www.library.ru/1/kb/articles/article.php?a_uid=289. — Загл. с экрана.
3. *Макарова И. И.* Библиотечная статистика как информационный ресурс управления библиотекой / И. И. Ма-

- карова. — Режим доступу: <http://www.rumchten.rsl.ru/2006/ru/upload/doc/1135244390.doc>. — Загл. с екрана.
4. *Маніфест* ІФЛА про бібліотечну статистику : затв. Правлінням ІФЛА 9 квітня 2010 р. — Режим доступу: <http://www.ifla.org/files/assets/statistics-and-evaluation/publications/library-statistics-manifesto-ru.pdf>. — Назва з екрана.
  5. *Орешкіна М. О.* Історія бібліотек України у дзеркалі статистики / М. О. Орешкіна // Наукові вісті Далієвського університету : електрон. наук. фахове вид. — 2010. — № 1. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Nvdu/2010_10omauzs.htm. — Назва з екрана.
  6. *Постановлення* Першого загальноземського з'їзду по статистиці народної освіти у м. Харкові, 12—18 червня 1913 року / Загальноземський з'їзд по статистиці Народної освіти. — Харків : Т-во "Печатня С. П. Яковлева", 1913.
  7. *Рекомендація* про міжнародну стандартизацію бібліотечної статистики. — Режим доступу: <https://studopedia.ua>

/12_146764_mezhdunarodniy-standart-ISO-informatsiya-i-dokumentatsiya-mezhdunarodnaya-bibliotchnaya-statistika.html. — Назва з екрана.

8. *Руководящие материалы* по библиотечному делу : справочник / под ред. В. С. Лесохиной. — Москва : Книжная палата, 1988. — 288 с.

Рассмотрены основные этапы развития отечественной библиотечной статистики; определены параметры оценивания библиотечной деятельности; проанализированы изменения в библиотечной политике.

The basic stages of development of domestic library statistics are considered; the parameters of evaluation of library activity are certain; changes in a library policy are analysed.

Надійшла до редакції 22 березня 2019 року

УДК 021.8:347.465

Віра Загуменна,

кандидат педагогічних наук,
професор кафедри культурології
та інформаційних комунікацій НАКККіМ

Адвокація як важливий напрям діяльності сучасної бібліотеки

На основі наукових розвідок та вивчення практичного досвіду бібліотек розкрито сутність бібліотечної адвокації й дотичних до неї понять, висвітлено основні підходи до її визначення; наголошено на важливості адвокаційної діяльності для вітчизняних бібліотек та з'ясовано роль Української бібліотечної асоціації (УБА) у цих процесах. Охарактеризовано програми УБА з адвокації "Через бібліотеки — до знань" (2008) та "Дієва бібліотека — успішна громада!" (2016).

Ключові слова: адвокація, адвокаційна діяльність, адвокаційна кампанія, бібліотека, Українська бібліотечна асоціація, влада, місцева громада

Постановка проблеми. Останніми десятиліттями діяльність бібліотек характеризується значною різноманітністю підходів до розв'язання актуальних питань бібліотечно-інформаційної галузі. Більшість проблем є типовими, оскільки вони викликані потребами глобалізованого інформаційного суспільства та, зокрема, місцевих громад.

Роль бібліотек у суспільних перетвореннях та забезпеченні прав і свобод людини недооцінена, що призводить до неефективної реалізації їхнього потенціалу як соціальних інституцій. Одна з проблем полягає у необізнаності громади, уряду, суспільства про можливості сучасної бібліотеки щодо повного та якісного інформаційного забезпечення, створення комфортного середовища для різноманітних категорій користувачів, спектр нових продуктів і послуг тощо. У вирішенні низки проблемних питань може допомогти комплекс дій з адвокації.

Адвокаційна діяльність, як реакція на гострі соціальні проблеми, систематичні негаразди та кризи, поступово увійшла в життя бібліотечної спільноти й нині становить один із найважливіших напрямів ро-

боти, що передбачає захист інтересів вітчизняних бібліотек, їхніх співробітників і користувачів, а також сприяє піднесенню іміджу цих установ у суспільстві. Саме тому бібліотечна адвокація в Україні набуває особливого значення, що й становить *актуальність* пропонованої статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблемам адвокації вітчизняні науковці майже не приділяли уваги. Теоретичні аспекти адвокаційної діяльності вперше в Україні дослідили В. Загуменна, С. Барабаш, В. Пашкова.

Зокрема, В. Загуменна та С. Барабаш розглянули понятійний апарат адвокації, її основні види, методи та інструменти, перспективи розвитку в нашій державі [1; 5; 6]. В. Пашкова вивчала питання захисту прав та інтересів бібліотечних працівників з боку національних бібліотечних асоціацій тощо, акцентуючи увагу на цінностях і принципах, що мають сповідувати бібліотекарі [11]. Л. Пугач, аналізуючи питання адвокаційної діяльності, розглядала її з позицій іміджеології та комунікаційних підходів у розв'язанні окремих проблем бібліотечно-інформаційної діяльності [12].